

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Liber II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
BERNARDO.

strum Albinum, a Conchensi monasterio tribus fere leucis Gallicis distat, situmque est ad rivulum, qui se in Olum seu Oldum fluvium exonerat.

d Cum olim, uti apud Cangium verbo excommunicatio ostenditur, ob sola debita non soluta inflicta interdum fuerit excommunicatio, mirum adeo videri non debet, Raienonem illum, Conchensi canobio injurium infestumque ecclesiastico anathemate percussum fuisse.

e In suo de Psychomachia seu de Compuantia animi libro Aurelius Prudentius Clemens cap. 3 Superbiam effreni equo insidentem describit, quæ, dum in Humilitatem rapido cursu invehitur, una cum equo in foveam cadit, et prona ruentis equi cervice involvitur ac sub vectoris pressu fracta inter crura rotatur.

f Hector ille mihi etiam alias ignotus est. Vide, quæ de ejus fratre supra diximus lit. c.

g Ex his ac præcedentibus verbis colligo, unum alterumque, a Bernardo conscriptum, miraculum in apographo nostro hic desiderari.

h Vide dicta de imagine S. Fidis pag. 279 et pag. 306 lit. s. Porro imago illa infra capsula aurea vocatur, quod aliquæ S. Fidis reliquæ huic insertæ essent.

i Radiolus seu Radius est lectoris instrumentum, quo tele annoctantur; Gallice navette vocatur, inquit Cangius, qui ex lib. II Miraculorum S. Dionysii episc. Parisini cap. 36 mox hæc subdit: Adolescentula... tetrili opere laborabat, cum repente ferrum radioli... manus ejus adhaesit.

k Erant hi nocturnas vigiliis in S. Fidis ecclesia agentibus præfecti, tum ut nocturno tempore nullum ecclesie damnum inferretur, tum ut nihil præter decorum ab iis fieret, qui illic ad S. Fidis corpus ejusce imaginem pernoctabant.

l Quod hoc loco Bernardus de se in numero, ut vocant, plurali, loquatur, non obest iis, quæ in Commentario num. 92 docuimus; cum mox rursus singulari numero, de se agens, utatur, et verba hæc: En tibi, felix Barnarde, atque, quæ subsequuntur, manifestissime ostendant, non alium, quam Bernardum, Andegavensis scholæ magistrum, hujusce, ac præcedentium capitulum, vere auctorem esse.

LIBER II.

CAPUT I.

De muliere, quæ usurpavit annulum, quem altera moriens S. Fidi reliquerat: de improbo mercatore punito: de puero, in quo quadripartitum gestum est miraculum: de cæco et claudo divinitus sanato.

CAPIT. VI.

Est quoddam oppidulum, vicò Conchacensi contiguum, quod sub ditione monachorum quidam Austrinus præsidebat, dudum cujus

nos successorem vidimus; nec tamen miraculum, quod dicere inchoamus, nostra ætate fuit antiquius. Hic Austrinus annulo, quem ejus uxor, nomine Stephana*, moriens S. Fidi promiserat, alteram, nomine Avigernam a, sponsavit, prorsus prioris conjugis dicta, tamquam delirantis reputans. Verum postmodum protervæ negligentie digitum, qui alieni juris auro depictus ostentabatur, intolerabilis tumore doloris cœlestis damnavit justitiâ; usque adeo, ut totum pene annulum turgens pustula superacrescente carne contegeret, ita videlicet, ut annulus adacto ferro non posset secari sine digiti detrimento. Cumque ad hanc vim mali compescendam arcessitorum medicorum remedia desperarent, neque ullo modo passionis efficacitas jam tolerari posset, ad divini juvaminis recurritur auxilium; fit palam injuriosæ culpæ confessio, deducitur debilis mulier ad sacrum sanctæ Martyris mausoleum.

36 Ibi cum geminas noctes assiduis excubiis continuat, tertia, quæ fuit Dominica, adjicitur; in qua vis doloris ita seior dolentem vexavit, ut vociferatæ feminæ miserrima vox per totum noctis spatium non cessaret. Ad postremum cum jam matutinarum laudum intonarent præconia, ab altithrona summæ Majestatis sede benignæ compassionis visitatio descendit. Non passa diutius in humana carne tam graves pœnarum desævire cruce, nec lacrymas penitentis usque ad desperationem pervenire. Nam cum forte luctuosa matrona nares emunxisset, annulus, quem supra diximus, inviolata digitorum salute, tamquam validissima arcibus balista b crepitum longe in pavimento dedit. Et ideo cum ingenti gaudii tripudio dies illa Dominica ab omni illius vici populo celebrata fuit; quippe qui patrioticam suam ac vicinam S. Fidis auxilio ereptam a funesto tormento cernerent. Et certe multa et innumera hujusmodi, etiam per diversa terrarum loca* de S. Fide referuntur, quæ jam non solum scribere, sed etiam dicere nemo sufficit; est enim impossibile, universa S. Fidis magnalia vel explicare verbis vel designare litteris.

37 Mercator, Alvernensis* pagi e incolæ, ad S. Fidem orationis causa venit; hic cum vidisset facillimum ceræ commercium, (nam propter peregrinorum frequentiam, offerentium cereos, multo vilior habetur) illico notam suæ artis peritiam revocat ad memoriam, sic intra se cogitans: Quam facili quæstu, si hæc stultus rescivissem, divitem me potuissem facere, ac meam rem constabilire. Sed quod hactenus ignorantia distulit*, hoc amodo pervigil recursum frequensque repetiti itineris reditus brevi temporis spatio perficiet; accingar ergo viriliter, rei que exordium aggrediar. Hoc itaque disposito, aditoque venditore, plurima ceræ pondera diligentissime taxat, decemque dinumeratis solidis d, comparat massam ingentem, atque in sacculis recondidit; et jam gaudens, minimo sese vel quadruplum lucraturum, sic apud se cogitabat: At, bene se habet principium, quid tum, si plures vices redeo? Sed jam exitus rei non debet nos remorari. Igitur superfuit pulcher cereus, qui e non potuit intra reliquum capere acervum. Hunc vir cupiditatis in sinum applicuit, eo videlicet modo, ut quantitas quidem habitior f subter cingulum cohiberetur, gracilior vero per fenestram vestis usque ad barbam prominere. Verum superni Speculatoris vindex

D
Annulum,
S. Fidi ante
promissum,
mulier quæ-
dam gestans
dire torque-
tur,
* apud Lab.
deest Step-
hana

a

at tandem,
invocato sup-
pliciter S. Fi-
dis auxilio,
suo malo li-
beratur.

E

b

* Lab. spatia

CAPIT. VII.
Mercator, in-
juste auferens
cereum, S. Fidi
antea obla-
tum,
* Lab. Arver-
nensis

c

F
* Lab. distu-
lerit

d

e

A vindex omnipotentia non tulit, ulterius raptoris latere audaciam. Nam cereus, quem dixi, ignis divini repentino succensus fervore, claustra ipsa, quibus inclusus tenebatur, cepit vehementer adurere, vaporesque flammivomos una cum fumiganti turbine foras emittere; adeo ut, micantium scintillarum globo vibrante, illi barba reluceret, superiusque capillitium * crepitanti ambureretur sonitu, nec linea interula * ventris protexit tergora, cum etiam posteriores partes gyranibus flammis arderent.

* Lab. caputium
* Lab. in telam

eo divinitus accenso, tam diu amburitur, donec ceram refundat.

38 Stuperes insanientis horribiles mugitus, calcitrantis strepitum, dentium stridorem, oculorum vertiginem, totiusque immoderatam corporis distortionem, cum miser intolerabiliter passus hac illicque præcepss ferebatur, ac si de improviso percussus coluber, qui sinuato globo nunc se in sphaeram colligit, nunc pernici tractu fulminat, ac tortile collum porrigit, captans fugam; sed debilitatus non valens, rursus percussori infestus, intorquet sanguineos oculos, et sibilat ore; haud secus iste miser, huc illicque cursantis se impellit et repellit, modo pronus, modo resupinus; nec ullo modo respirare poterat, quem vis major exagitantabat; sed tantum * humani sensus residua vena miserum redegit ad penitentiam, qui statim ad sepulcrum piissimæ Martyris cum ingenti clamore currens universam inibi ceram non celerius refudit, quam pœnale incendium evanuit. Neque homo queritur de damno pecuniæ, dummodo a tormento possit evadere. His itaque gestis, nequaquam offendere putaverim, si bonitatem S. Fidis laudabilem, mirabilemque in hoc quoque prædico, quod, ne commercii vilitas deficeret peregrinis, improbitatem avaritiæ castigavit.

* Lab. tamen

cap. VIII.
Ad imaginem S. Fidis puer a nativitate

g h

* Lab. ociosum

i

k

C
* apud Lab. deest autem

l

m

cæcus, claudus, surdus et mutus divinitus curatur, * supple prodigio

39 Nec illud prætereundem arbitror, quod inter multa Sanctorum corpora, quæ secundum morem illius provincie g feruntur ad conœilia h, sancta Fides, quasi principatum tenens, miraculorum effulget gloria, quorum cum sint multa, duo tantum, ne nimis odiosum * volumen contextere videamur, annotare satis esse putamus. Reverentissimus igitur Arnaldus i, Rotensium episcopus, suis tantum parrochianis k conflaverat synodum, quo de diversis monachorum aut canonicorum congregationibus in capsis vel imaginibus aureis Sanctorum corpora sunt evecta: erat autem * distributa Sanctorum acies in tentoriis et papilionibus, in prato S. Felicis l, quod disparatur ab urbe quasi uno tantum milliario m, erantque ibi præter hæc multa Sanctorum pignora, quorum numerus non commendabitur in præsentis pagina.

40 Ibi inter cætera quondam insigni mirabilique * Omnipotentis dignata est Famulam suam glorificare bonitas. Puer a nativitate cæcus et claudus, surdus et mutus a parentibus bajulatus, subterque imaginem, quæ in sublimi honorabiliter habebatur, positus, quasi horæ unius intervallo ibidem demoratus, divinam meruit medicinam; atque integerrimæ sospitatis donatus gratia exurexit loquens, audiens, videns et etiam inoffenso pede feliciter deambulans. Cumque strepitus vulgi super tali resonaret prodigio, seniores concilii, qui considebant paulo remotiores, cœperunt inter se conquirere, dicentes: Quid sibi vult ista popularis conclamatio? Quibus Bertildis n comitissa respondens, Quid, inquit, aliud hoc

n

esset, nisi quia S. Fides jocularatur *, ut solet? Tunc omnes, re exquisita, tam stupore, quam gaudio, repleti, totam concionem ad divinas laudes excitarunt, illud frequenter præ nimia lætitia recolentes, quod jocari S. Fidem, venerabilis matrona dixisset.

ACTORR
BERNARDO.
* Lab. jocular

41 Rursus quidam cæcus et claudus, ut sanitatem reciperet, ante imaginem S. Martii o confessoris pernoctabat, cujus virtutes, mirifice lateque dispersæ, a multis populis habentur famosissimæ. Cumque jam diluculesceret *, repentinus ei sopor irruit, visusque est sibi vocem audire dicentis: Vade ad S. Fidem, non enim datum est, ut a tua infirmitate, nisi per merita illius, salvari possis. Hoc responso excitatus æger, illuc, qua poterat, virtute repere cœpit; cumque * pervenisset ad locum, contemplo sanctæ Martyris oblationis aliena affuere suffragia p. Nam ubi homo ad * ipsum aditum papilionis sese ingessit, illico virescentibus venis ac vegetatis nervis, meruit de curvo fieri rectus *: nam et velamento pupillarum disrupto, præcedentem sanguinis eruptionem subsequitur lux serenissima, nec ei quiddam sanitatis defuit, cujus membra cœlestis E Medici dextera pertrectavit.

cap. IX.
uti et alius cæcus et claudus.

o

* Lab. diluculesceret

* Lab. cum

p

* Lab. in

* Lab. ereclus

ANNOTATA.

a De Austrino ejusque priore conjuge Stephana, deque altera, nomine Avigerna, nihil alibi litteris proditum inveni, nec divinare possum, quodnam nominatum sit illud oppidulum, vico Conchensi contiguum, cujus nomen Bernardus non expressit.

b Balista est machina jaculatoria, qua sagittæ, aliæque missilia magna vi emittuntur, non sine nervi valido strepitu. Adhibet autem Bernardus obsoletum participium arcitus loco vocis emissus vel expulsus.

c Alvernensis seu Arvernica pagus ea regio est, quæ Gallicè l'Auvergne dicitur, de qua plura vide apud Hadrianum Valesium in Notitia Gallie a pag. 45.

d Vide, quæ de solidis dixi in Annotatis ad Vitam S. Apollinaris, episcopi Valentini, pag. 64, litt. cc; et de eorum valore ac diversitate consule Cangium eodem verbo.

e Legendum puto: QUEM non potuit intra reliquum capere acervum, quod nempe eum legitime non emisset, ut proin cælitus punitus fuerit nimium lucri cupidus mercator, qui emptæ cereæ non emptum cereum, invito venditore, auctarii vice addiderit.

f Per vocem habitior intelligitur hic pars crassior cerei, seu inferior.

g Nempe Ruthenensis.

h Concilia illa ex iis fuisse arbitror, ad quæ singulis annis ab episcopo convocabantur presbyteri suæ diœcesis, quæ, quod plerumque in ipsa episcopali civitate celebrarentur, concilia civilia dicta fuerunt. De hujuscemodi conciliis plura vide apud Thomassinum parte 2 Veteris et Novæ Ecclesiæ disciplinæ cap. 74, pag. 788 et cap. seq.

i Arnaldus ille ab ineunte sæculo xi certe ad usque annum 1028 Ruthenensem sedem tenuit, uti liquet ex tom. I Gallie Christianæ auct. col. 203.

k Per parrochianos intelligendos hic esse, arbitror, parochos atiosque clericos etiam Regulares diœcesis Ruthenensis, ut supra etiam innui.

Porro

AUCTORE
BERNARDO.

Porro ad diœcesanas synodos Sanctorum lipsanothecas advehendi morem jam tum a sæculo x invaluisse, parte A Sæculi iv Benedictini pag. 434 recte observat Mabillonius. Num vero id splendoris, an religionis ergo, factum sit, non edicit idem scriptor. Vide Cangium verbo Collatio Reliquiarum.

l Pratum S. Felicis, uno milliari Segoduno seu Ruthena urbe distans, a quo ex compluribus hujus nominis Sanctis ita appellatum sit, non satis exponit Bernardus. Si conjectare liceat, fortassis a Felice, quem vetus liber Ms., tom. II Bibliothecæ novæ Mss. a Labbeo cum Notis Joannis Savaro a pag. 707 editus, Sanctum pag. 717 vocat, quemque laudatus Savaro pag. 718 Claromontanum episcopum facit, hoc ei nomen inditum fuerit; nisi malis a S. Felice Bituricensi episcopo, qui die 4 Januarii colitur, pratum illud suum nomen accepisse. Utut hæc se habeant, signatur in Mappa geographica Blaeviana locus, Segoduno media tantum leuca Gallicana distans, cui a S. Felice nomen est, et cui pratum S. Felicis, ubi Sanctorum corporum acies distributa, habitumque concilium illud fuerit, vicinum fuisse arbitror.

m In editione Labbeana adduntur hic sequentia: Hunc locum præcipue sancti Marii confessoris aurea majestas et sancti Amantii æque confessoris et episcopi aurea majestas, et sancti Saturnini martyris aurea capsula et sanctæ Mariæ aurea imago, et sanctæ Crucis aurea crux, et sanctæ Fidis aurea majestas decorabant; ac dein subditur: Erant præter hæc Sanctorum multa pignora etc., uti in apographo nostro. Intelligit autem Bernardus per 70 aurea majestas auream aut saltem deauratam S. Marii ac S. Amantii Conf. imaginem seu statuum, sacris eorum reliquiis nobilitatam; uti satis ex eo patet, quod scriptor ille, quam ante vocavit auream S. Fidis majestatem, mox ejusdem imaginem appellet. Porro de illo S. Mario confessore hic agi putem, de quo decessores nostri die 8 Junii pag. 112 egerunt; Amantius vero ille idem mihi esse videtur episcopus, qui die 4 Novembris Segoduni in Ruthenis annuntiatur, quique tom. I Galliæ Christianæ auctæ col. 497 primus Ruthenensis antistes ponitur; Saturninus autem martyr, ille, ni fallor, est, qui Claromonte in Arvernia ecclesiam, sub suo nomine Deo dicatam, habet, de qua meminit vetus liber de ecclesiis et altaribus, quæ in Claromonte consistunt tom. II Novæ Bibliothecæ Mss. pag. 720.

n Labbeus legit Bertillis. Ego nihil atibi de ea, etiam sub hoc utroque nomine, memoriæ traditum inveni; nec præter nudum ejus nomen quidquam de ea produunt eruditi editores tom. X Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 380.

o Vide dicta de S. Mario lit. m.

p Labbeus legit: dilationis aliena affuere suffragia, et sensus est, sine dilatione affuisse S. Fidis suffragia, quibus cæcus et claudus ille tum visum, tum gressum divinitus percepit, quæ lectio planior est.

CAPUT II.

De eo, qui a suspensio furcarum S. Fidis auxilio liberatus est: de eo, cui ad conterendos ferreos compedes S. Fides malileum attulit.

Inter cætera, quæ mihi de S. Fide adhuc pergenti, a diversis relatoribus, sicut summo desiderio indaganti, dicebantur, istud, quod nunc aggredior, in ore totius populi festivo atque celeberrimo resonabat præconio; quod postea certius ab his, qui rei gestæ interfuerant, exquisitum, altæ memoriæ tradidimus. Nobilissimus quidam, nomine Hadimarus de Avallena a cognominatus, (est enim regio Lemovicensis pagi montuosa ita nuncupata) inter numerosam familiam clientem habuerat, qui, equorum sibi aliquos furatus, effugerat. Hunc denique, alia tempestate cum casu inopinato offendisset, statim ei prunulis oculorum revulsis, liberum deinceps abire permisit, alterum vero jure sodalitalis huic adhaerentem, nec tamen præfati latrocinii cooperatorem acsi reum paris facinoris, nodis miserabilibus nectit; cui renitenti, atque inficanti conscientiam furti, nihil profuit; imo per S. Fidem reclamanti, tale responsum vir crudelis edidit: Quid ultra aliud scelerati faciant, nisi, si, cum fuerint deprehensi, S. Fidem sibi advocent patronam? Sed procul dubio clamor iste supplicio puniendus erit. Junctum ergo cursui caballino agit domum, inque subterraneo ac tenebroso profundo penoris ergastulo custodiæ mancipat, futurum sane, ut in crastinum furcis appendendum tradat.

43 Quid igitur faceret miser? Tota nocte in illo horrore tenebrarum timidus suspectusque a somno mansit alienus, verbis, quibus sapiebat, Deum Sanctamque ejus interpellare non cessans. Circa medium noctis aspectu de parte ostii ineffabilis speciei venire sibi puellam, ratus aliquam esse cubiculariam, nisi quia, qua erat circumdata, non candela, non aliquid lucernæ instrumentum lucem præfererat. Hæc accedens, cæpit illum veluti ignara, qua de causa carceratus tenebatur, rogare. Cui omnia exponenti, ac postmodum voce tamen percontanti, sanctam Fidem se esse, ipsa respondit. Et noli, inquit, cæptis desistere, nec diffidentiam ullam habere; sed semper, et nomen, et clamorem S. Fidis habeto in ore: verumtamen, quod tibi interminati sunt, cras subibis patibulum; sed vivit Omnipotens, qui te ab ipsis faucibus hiantis mortis revocabit. Hæc et hujusmodi prosecuta virtus cælestis rediit: ille vero reliquum noctis ob insolitam Numinis visionem in grandi tremore transegit. Sed quem bona pars visitaverat, mens illi turbari non potuit.

44 Facto mane, eductus inde, sistitur ante tribunal: sed quanto crebrius homo sanctam Fidem nominabat, tanto festinantius mens maligna patibulum accelerabat. Itur ergo ad locum supplicii; nec satis fuit seniori b servis suis

D

CAPIT. I.

Vir quidam ob furtum, a se non perpetratum, ad patibulum damnatus, * Lab. more * Lab. tradimus

E a

* Lab. addit statim

e S. Fide, cuius auxilium imploratur, se eo supplicio non moriturum, intelligit; * Lab. denique

* Lab. voci

ac re ipsa tertio suspensus toties a patibulo sollicitur divinitus incolumis; b

A
* Lab. solis
* an adfuis-
set?
* Lab. Nec
* Lab. ligneis

imperare scelus *, nisi et ipsemet, magno comitante equitatu, abisset *. Neque * umquam, qui nexus ducebatur, nomen S. Fidis, ut erat præmonitus, deseruit, donec via vocis, lineis * coarctata laqueis, suffocato gutture, intercluderetur; mox deinde pendentem deserunt; et cum jam paululum in revertendo elongarentur, respiciunt, furcas vacuas cernunt. Tunc cum magno strepitu regressi, hominem, durius ligatum, relevant sursum; rursus quoque, cum revertentes retrospecterent, humi secundo furciferum elapsum hauriunt. Et jam aliqui virtutem S. Fidis esse dicebant, cum crudelis bellua eos minaciter cum exprobratione increpitans, reticere coëgerit. Tum multo durius atque immanius hominis guttur, ut fertur, renovatis augens retortis c, tãndiu pendentem observavit, quamdiu strangulatum incunctanter putaverit. Et tamen, cum per clivum montis jam revertens * descendere cœpisset, non potuit pati male sollicitus, quin torva lumina retorqueret, visoque miraculo, recurrit, reprensensque hominem solitum et incolumen, hæsitabat, quid faceret: cæteri vero, jam manifeste S. Fidis virtutem unanimes prædicantes, scelestissimi facti dominum suum reum esse, conclamant, nec se ultra tam indignum facinus passuros.

c
* Lab. male revertentes

B
quo viso, injustus iudex, facti punitens, ad S. Fidem proficiscitur.
* Lab. dignum
* Lab. exponens
* Lab. Ephæbis

45 Videns ergo senior miraculum, quod esset factum *, ductus pœnitentia, cœpit illum obsecrare, ut sibi ignosceret. Ille nequaquam acquiescens, ad S. Fidem potius itum ire, ut injuriam hanc exponat *, ait. Tum præfatus Hadimarum cernens viri obstinationem, et ipse quoque cum quindecim suæ domus Ephœbis * nudis pedibus et inermis ad sanctam Virginem festinavit. Cerneret ambos Hadimarus (nam utriusque id nomen erat) ante sacram imaginem tamquam ante tribunal concertare, hunc accusantem, illum suum peccatum confitentem et emendationem proferentem. At vero seniores loci intercedentes, dictata pro leto * hominis legali emendatione, inter eos concordiam fecerunt. Hoc miraculum plebeio relatu, ut dixi, jam passim auditum, concors monachorum sententia postea mihi verius retulit d. Utque dictis fidem facerent ampliorem, quemdam juvenem, Gerbertum nomine e, memorati Hadimari consobrinum, in testimonium accersunt, qui cum illo ad Conchas post ereptionem a suspendio venerat;

* Lab. letho

d
e

C
CAPIT. XI.
Captivus aliquis miro modo carcere liberatus.
* Lab. sancta fides

f
* Lab. ferire

* Lab. recto telendit tramite

* Lab. destruxerant

sed et ipsum Hadimarum, si mihi fuisset spatium, vel per legatos vocatum expectare, vel iter ad ipsum extendere, potuissem videre; nec tempus plus quinquennio dicebant, ex quo id evenerat, defluxisse, ipsumque superstitem esse. 46 Rursus de alio homine rem mihi opinatissimam unanimes retulere, qui cum diutina carceris custodia affligeretur, atque incessanter ad S. Fidem exclamaret, mox ei S. Fides vigilanti apparuit; quæ cum rogata, S. Fidis * vocabulo se nominaret, protinus marculum / vetustissimum scabraque rubigine obductum præbens, jubet illo compedes feriri *, dein ferri fragminibus onustum, ad Conchas celeriter proficisci; cujus monita ille perficiens, pervio carceris obstaculo, absque humano impedimento, divino fretus munimine, ad S. Fidem recta tendit *, et pro magno beneficio magnas gratias Deo sanctæque ejus non ingratus reddidit. Fuit ibidem marculus circiter tres annos appensus, ut insigne tanti miraculi peregrinantibus non deesset. Id nimis successui, quod in memoratum opus marculum etiam destruxerunt *. Mirum

dictu! Unde putas, sancta Fides corporeum marculum habuerit? Sed non debemus ratione humana divinum opus æstimare, sed factum fideliter credere.

AUCTORE
BERNARDO

ANNOTATA.

a Hadimarum hunc ab Ademaro, vicecomite Lemovicensi, qui tom. II Historiæ domus Arcevicæ pag. 47 diplomati subscriptus invenitur, diversum esse, satis mihi quidem videtur indicare Bernardus, dum Hadinarum virum quidem nobilissimum, at minime Lemovicensem vicecomitem vocat. Fortassis Hadimarum iste unus ex Ademaris est, qui a Gaufrido in Chron. tom. II Biblioth. Mss. pag. 283 ad annum 1028 recensentur. Porro de provincia Lemovicensi consule Hadrianum Valesium et Baudrandum.

b Senior, id est, dominus. Consule dicta superioris pag. 305 lit. g.

c Retortæ hic pro vimineis vinculis, aut funibus sumuntur. Præter alia, quæ Cangius ad hanc vocem observat, olim, ut et apud Hibernos, ejusmodi vimineo vinculo strangulatos patibulis affixos fuisse, constare assertit.

d Labbeus ita legit: Plebeio relatu, ut dixi, jam passim relatum, concordi monachorum sententia postea relatum est.

e Apud Labbeum desunt hæc: Gerbertum nomine. Is mihi aliunde notus non est.

f Marculus est pusillus malleus, teste Isidoro lib. xix Orig. cap. 17. In titulo vero capituli apud Labbeum legitur martellum, qui est malleus medioeris, de quo plura vide in Lexico Cangii, verbo Martus et Martellus.

CAPUT III.

De eo, qui præmonitus a S. Fide per fenestram turris saltu evasit: et de mirabili asino.

Rem mirabilem, cunctisque sæculis memorabilem, et etiam fastidiosis lectoribus succinctam narraturus, Deum, fontem sapientiæ vivum, fideliter deprecor, ut divinæ sapientiæ affluentiam intra pectoris mei arcana infundere, Sanctique Spiritus rore sensus mei ariditatem dignetur irrigare, quatenus ea, quæ vera sunt, ad utilitatem audientium * congruo rectoque sermone valeam expromere, ne * sententia mea a recto tramite exorbitando per inanes res, secus quam veritas habet, deviare inceptet. Miles quidam, qui erat in captione in pago Rotenico, castro Perso, sub dominio Amblardi cujusdam nobilissimi viri a, datis pro se obsidibus, ad S. Fidem, quasi aliud negotium acturus, quod * potuit, occultus venit. Deinde statuto placito sese in captionem recepit, unde qualiter post aliquantum temporis divina visitatione evaserit, dicendum erit. Sed primum terræ illius situs et qualitas paucis verbis repetenda.

F
CAPIT. XII.
In Ruthenico tractu,

* apud Lab. deest audientium
* Lab. nec

a
* Lab. quo

cujus descriptio datur,

48 Est patria per omnia montuosa et etiam per loca horridis scopulis adeo edita, ut vix visus altitudinis vastitate queat exsaturari; sed inter hæc ubi forte planities occurrit, frugum proventibus adeo fecunda, ut pinguis Cereris Bacchique

AUCTORE
BERNARDO.
b
* Lab. videtur
* Lab. soli

Bacchique optimi b nulla terra feracior mihi fuisse videtur. Hanc illi ingenuitatem ex eo accidisse opinor, quod sit his nostris regionibus editior et ideo hiberni frigoris immanitate rigidior, sitque solis * vicinior, utpote ad Australem plagam sita, et ideo aestivo fervore calidior, in aestate videlicet, propter vicinitatem solis torrenti calore nimis exæstuat; in hyeme vero propter altitudinem terræ nimis frigidioribus riget, sicut ubi Auster liberioribus habentibus regnat. Igitur repugnantis diversæ naturæ, quanto magis tellus illa urgetur, tanto magis excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor, ac per hoc facta est lætioris dulciorisque germinis terra genitrix: sed quia, ut diximus, montium scopulorumque dissimilitudine a nostro solo discrepat, ideo contingit, ut prænominati oppidi structura, super excellentissimæ rupis soliditate fundata, per spatiosum aeris inane longe eminentior exurgat. Porro oppidanorum mansio de parte illa habetur, quæ planior habitabiliorque videtur, habens arcem erectam in editiore * loco, ad illam videlicet plagam, qua * altiore ruitur præcipitio; de qua etiam parte in summo turris solario herilis camera erat, ubi ipse senior * heros cum familiaribus sopitus placidum carpebat peccatore somnum. Extra quam cameram in eodem solario de parte reliqui municipii captivus, quem dixi, ponderosa mole ferri cruribus innexus, trium vernaculorum custodia servabatur.

* Lab. medio-cri
* Lab. quæ
B
* apud Lab. deest senior

quidam in alta turre vinculis detentus, monente S. Fide,

49 Huic S. Fides jam dudum ad se querelosis vocibus exclamanti, jamque pene desperanti, sopitis custodibus, corporali specie conspicibilis apparuit. Quæ cum rogata, ab illo, quænam esset, sanctam Fidem se esse, responderet, protinus instantia precum illius se esse fatigatam, adjecit, imo etiam diutino clamore coactam, a Deo tamen missam, ut eum absolvat, venisse. Quare igitur, inquit, longas moras innectis? Perrumpe per medium camera ac per summam turris fenestras elabere. Cumque ad vocem momentis reptare cœpisset, evigilans senior male sollicitus, ferri tintinnis advertit motum. Dein excitatæ cubiculariæ, ut tardos cogat custodes, minaciter auctoritate jubet. Quod cum illa perfecisset, et * clauso ostiolo, in conclave se recepit. Post aliquot horarum excursus, ecce, de integro S. Fides apparens hortatur hominem, ut rem aggrediatur; quod * ille statim faciens, reperto ostio clauso, in lectum vacuo conatu regreditur. Rursus quoque senior, ferrea collisione experrectus, pedissequam, ut prius, remisit. Illa, peracto herili præcepto, regressa, ostium cubilis per voluntatem Dei apertum dimisit.

* apud Lab. deest et
* Lab. addit cum

C
inde desilit sine ulla sui læsione,
* apud Lab. deest ille

* Lab. substituit

* Lab. afflicto

chando

50 Post hæc omnibus multo graviore sopore oppressis, ecce S. Fides tertio manifestata durius severiusque hominis arguit ignaviam; cumque ille * impedimentum ostii objiceret, seseque jam bis delusum, quam graviter ferret; Noli, inquit illa, dubitare, quia habebis pervium iter, et Deus adjuvabit te. Ille vero, confidens in Deo, gressu, quo poterat, cœpit motare se, et sic tandem cum magna difficultate penetrato cubili, ad ipsas fenestras subsistit *, casus altitudinem vehementer expavescens. Tunc S. Fides, adhuc labantis animi hominem comitata, et quasi viam assectando * præcedens, illum viriliter exhortari cœpit: Age, inquit, fiducialiter: non alio modo jam evadere poteris. Similiter olim Israeliticus populus in ultionem sceleris urbis Gaba, tribum Benjamin debellans, antequam triumphum obtinisset, divino monente ora-

culo; usque ad trinum conatum laborasse legitur c. Ad extremum ille in miserabili positus discrimine, assumpta audacia, acposito d corde in periculo, pedes primum per fenestram emittens foras, se totum vasto credit præcipitio, sed numquam mollius suaviusque sua pensilis pluma Sardanapalum fovit e, quam hunc durissima rupes exceptit; adeo divina supportante virtute, ut, cui natura negaverat alas, hic plane volare, non cadere videretur. Quo miraculo factus securior, etiam multo profundioris præcipitii saltum addere non dubitavit; nam de summis scopulis, super quos arcis tota moles innitebatur, super inferiores ruens, ad certissimum terræ solum tertio saltu perlabitur.

51 Mirum dictu et terribile auditu, quo ausu mens humana tantum periculi invadere unquam potuerit, nam et ipse talia narrando, fateor, nimio horrore totus intremisco. Sed, qui Sanctam suam voluit glorificare tali miraculo, dedit huic non terri tanto præcipitio, in quo, licet nihil læsionis receperit, crepitus tamen contonsarum * bodiarum f in primo quidem saltu usque ad aures dormientis pervenit. De qua remiles expergefactus, nimio furore succensus, servis suis rem prænuñtiat, reos culpato, furciferos judicat; postremo minaciter imperat, ut quamprimum fugientem insequantur. Illi, senioris monita ridiculo habentes, attriti cadaveris frusta se in crastinum lecturos satis in tempore, promittunt. Illis tamen nequaquam acquiescens faces, lampadesque accendi, atque per aliam partem, qua facilior erat descensus, cursores velociter præcedere, hominemque comprehendere præcepit. Ille tædarum hauriens fulgorem, unaque sese persequendum vociferationem jam in proximo audiens, incertus, quid ageret, utpote gravatus utraque vestigia maximo pondere ferri, ad effugium * tamen parvæ sylvæ, quam per providentiam Dei oppidi vicinam natura perduxerat *, vi, qua poterat, reptans, sese totis annixus * viribus contrahere contendit; nec ab aliquo cogi opus erat, cui ipsa necessitas imperabat, nec reprehendenda tarditas, qui, ut sibi videbatur, segnior incedebat testudine.

52 Cumque in hujus anxietatis laboraret discrimine, et jam se * intra condensa arbuscularum aliquantulum colligeret, mirum in modum offendit asinum g, in cujus faucibus nodata zona pro capistro, asinino tergo more insedit femineo, versis ex uno latere cruribus, propriæ commodi potius rationem ducens posthabuit honestatem virilem. Actum erat procul dubio, si unius puncti spatio fugientem hic asinus fuisset remoratus. Numquam expeditiore blandioreque tolutatura h campitor i equus aut * regalis incescit, quam per mediam regionem asinus in eam partem, qua fugitivus minus querendus putaretur, transibit. Interea sessor, non adeo securitate fretus, subinde arrigit, animamque reprimit, subinde respectat, et retorquet aciem, si forte aliquem vel audire, vel videre posset, donec, jam octo pene peractis millibus, se satis in tuto videret. Et jam diescebat, et jam mortales egros aurora promicans ad laboris exercitium cogebat. Tunc ille, alligato ad quoddam virgultum asino, ubi silices duriores vidit, paululum a semita se detorsit; quorum ictum ferreus rigor excipiens in modum glaciei facilem sui resolutionem dedit k. Inter agendum vero cœlestis asinus evanuit; nam respiciens ille, neque animal ipsum vidit, neque etiam animalis

D
e
d
e

ac reperto præter expectationum asino

* Lab. contonsarum

f

E

* Lab. effugium

* Lab. produxerat

* Lab. annixus

insidens fuga elabitur,

* Lab. omittit se

g

F

h i

* Lab. capitor equus ac

k

A malis vestigium, quantalibet investigatione insistens, in aliquo penitus invenire potuit; cingulum vero ad argumentum miraculi, ubi ipse nexerat, reperit.

53 Ergo ad S. Fidem pedestri itinere recta tetendit. Nullum pulchrius basilicam S. Salvatoris aut speciosius spectaculum intravit ante hunc diem, neque aliquid libentius populus Conchacensis aliquando aspexit, quam quod nobilis viri clarissima persona * ac proceri pulcherrimi corporis statura, ponderosam ferri massam gestans humeris, per circumfusas solemnizantium turmas * perrumpit, tamquam leo, qui, fracto carcere, grandi mole catenarum oneratus colla, nativum sylvæ repetit refugium. Tunc homo coram omni populo, ibidem deposito onere, hostilem sarcinam, quam captivam collo advexerat, libertate donat, ac felici postliminio redux seniores cum omni populo tanti miraculi novitate lætificat. Dein amicorum animos diu in mœrore suspensos explet inopinæ reversionis gaudio, nec aliquid tristitiæ captivitas illa post hoc * intulit, cui nec damnus pecuniæ successit, nec detrimentum corporis.

54 Sed quid putas, de illo asino conjiciendum esse, nisi benignæ virtutis angelum fuisse, in figuram humilioris jumenti manifestatum? Super quod etiam ipse Salvator residens, ut sæcularis pompæ contumacitatem humiliaret, vi-
 liori gestamine vehi potius voluit, cum tamen esset ille excelsus super omnes gentes Dominus, et super cœlos gloria ejus. O magnum meritum unius Puellæ! O admirabile donum uni Femine concessum! O admirabilis et ineffabilis gratia uni Virgini præstita, cujus virtutes nec calamo notari, nec etiam lingua humana jam expediri poterunt; non enim ibi S. Fides tantummodo, ubi corpore requiescit, miraculis pollet, sed etiam, sicut ab his, qui quotidianis ejus intersunt virtutibus, didici, in terra, in pelago, in carcere, in infirmitatibus, in periculis multis, et, ut ipse jam ex parte probavi, in necessitatibus variis, si quis eam recto corde interpellaverit, præsentem sentiet; et ubicumque S. Fides habet nomen, ibi quoque habet virtutem ad laudem et gloriam Christi Dei omnipotentis l.

55 **B** *et recta ad S. Fidis monasterium cum ipsis vinculis suis tendit.*
 * Lab. intendit.
 * Lab. omittit persona
 * Lab. ad lit ad sepulcrum prorupit
 * Lab. hæc
 Auctoris de hoc miraculo observatio.

ANNOTATA.

a Hujus castri hodiernum nomen Gallicum nusquam invenire potui. Illud etiam eruditissimis editoribus tom. X Scriptorum Rerum Gallicarum ignotum fuisse, ex eo conficio, quod tum in Indice geographico, tum in ipso Opere pag. 380 nihil præter nudum ejus Latinum nomen expresserint. Neque Ambrardus ille, vir nobilissimus, mihi magis, quam illis, aliunde notus est.

b Per Cererem frumentum, per Bacchum vinum intelligit scriptor noster.

c Hac de re consules Lib. Judicum cap. 20.

d Fortasse supplendum timido; nisi per cor in periculo ponere Bernardus significare voluerit animos in periculo sumere.

e Sardanapalus, Assyriorum rex, utpote omni mollietate genere effeminatissimus, molli certe, ut cetera tacet, lecto usus est.

f Bodæ seu Boiæ sunt compedes aut torques victorum. S. Hieronymus lib. v in Hieremiam cap. 27 in hæc verba: FAC TIBI VINCLA ET CATENAS, addit: SIVE κλωσες, qui Hebraice appellatur
 Octobris Tomus III.

lantur motu, et sermone vulgari BOIAS vocant. Ita Cangius, apud quem plura vide verbo Boia.

g Hunc non fuisse brutum animal, sed benignæ virtutis angelum, infra conjectat Andegavensis scholasticus, cui hæc in re fulem, qui vult, habeat.

h Tolutatura vox est derivata a verbo non satis Latino tolutare. Dicuntur autem equi tolutare seu tolutum incedere, cum crura altius in currendo tollunt et subsultim incedunt. Gallice troter dicitur. Adis Menagium in Lexico Etymologico eodem verbo troter.

i Campitor equus, inquit Cangius in Lexico, est cursor, stadiodromus equus, Gallice cheval de manège, de course.

k Durioribus silicibus vincula disrupta fuisse, indicat Bernardus.

l Labbeus addit: Qui omnipotentiae suæ habentis cum Patre et Spiritu Sancto coæterna unitate regnat per sæcula æternaliter manentia. Amen.

CAPUT IV.

Aliud de Gerberto miraculum. Item de peregrino capto et vinculado subitoque S. Fidis auxilio liberato.

Revocetur ad memoriam ille Gerbertus a, cujus mentionem jam dudum in superiore libro fecimus, quemque post evulsionem oculorum, more illuminati Witberti b, illuminatum diximus, provida videlicet mirabilique summi Artificis dispensatione, ut virtutem, cui in alio congratulatus fuerat, atque, cui acciderat ultra omnia, quæ in mundo felicia putantur, beatificaverat, ut ipse aiebat, cum primum sibi accidisset videre prædictum Witbertum, hanc demum in semet ipso factam cerneret, ac præter spem simili felicitate gauderet; deinde tamen, ne insolentia quandoque elatus ad desertæ militiæ malum reverti ultra præsumeret, justo Dei consilio unius restauratorum oculorum lumen amisisset, reliqua oculi substantiæ salva integritate, dextrum vero integrum retinuisse et ita deinceps vitam sinceram in tranquillo, et absque remeandi sollicitudine egisse scripsimus. Hujus miraculi certitudinem, sicut ipsi in prioribus itineribus audivimus et vidimus, inter cætera compendiosissime litteris designatam, post in patriam regressi latius emendati usque digessimus. At vero dum aliquot annorum, ut paulo ante dixi, intervalla exstitissent c, quibus neque Conchas rediissem, nec legationem misissem, de hoc Gerberto haud impar priori accidit miraculum.

56 Nam cum ipse quadam die ante plateam templi spatialetur, pellemque agniculi, veluti gratia ludendi, in manu ventilaret, mox ei quidam Burgensis d illius villæ Barnardus (Porcellum cognomine dicunt) furibundus insilivit, et quia consimile tergo transacta die perdidit, ipsum fore *, falsa opinione delusus, non dubitavit; unde, sicut erat temulentus ac sobrietatis

AUCTOR BERNARDUS.

CAP. XIII. Dum Gerbertus, uno jam captus oculo, a b

F

c

a furibundo viro, tamquam fur, invadit, alterum sanum amittit;

d

*supple tu-rem

ACTORE
BERNARDO.

impos, absque ulla præmeditationis discretione statim illum ille nequissimus convitiis appetit, suæque rei furem compellans, etiam legali comprobatione latrocinii in præsentiarum tentat vindictam. Alter vero objecti injuste convitiis impatiens (nam rari perpaucique sunt mortales, qui, non commoveantur, si etiam merito deonestantur) par pari respondere, neque in aliquo verbis illius cedere; ita utrinque intractabilis rixæ conflictu audire erat omnigena convicia in alterutrum objectari, quousque ad pugnos ventum est; dum ergo aliquamdiu æquo Marte dimicarent, et neuter cederet, ille Barnardus, quem sævior instigabat furia, e commisso certamine se propiciens raptim ad arma recurrere cepit. Verum ut in hujusmodi festinationis articulo solet obtingere, non fuit opportunum arma suppetere ad manum, sed tantum veru reperto, in quo caro assata decocta fuerat oculum illum sanum repetito conflictu penitus inspicat e, pupillaque terebrata f, reliquum ocelli in particulas disjicit violentus. Postremo vicinorum concursu dirimuntur.

B
at hunc ei
restitutum
iri, S. Fides
pollicetur, quo
reipsa rece-
pto,

57 Tum Gerbertus, recenti cruore vestem notatus geminaque lucerna captus, in ecclesiam ductu alieno festinare, clamoresque ad cælum ingeminare, ac S. Fidis auxilium invocare. Denique totos tres menses continuos per singulas noctes coram sanctuario excubavit, omnia invictis clamoribus fatigans, sanctamque Fidem instantius increpitans. O S. Fides, Conchacensium domina, quare, inquit, non tuebaris oculum, quem olim eradicatum reddidisti? Quare non defensabas misellum, quem tuo beneficio servum tibi peculiarem acquisivisti? Hæc et similia assiduis vocibus repetere non cessavit, quoadusque festivitas S. Michaelis g instaret. Nocte itaque illa, qua præcedit vigiliam, ecce in somnis S. Fides apparens sic sibi visa est dicere: Vade crastina die post Vesperas cum processione monachorum ante altare S. Michaelis, et ibi Deus tibi restituat oculum. In crastinum ergo ad horam, qua sibi jussum fuerat, homo divinæ visionis haud immemor, in oratorium S. Michaelis processionem comitatus est, ubi cum pro honore futuræ celebritatis antiphonam super Evangelium concinerent, cælestis Artifex, cujus sapientia nihil reperit difficile, detrimentum proprii figmenti supplere dignatus, non est passus ultra diutinas lacrymas dolentis ac supplicia vota inaniter fundi, unius oculi substantiam jam bis conditam tertio reformans, quater etiam in novissimo magnæ resurrectionis die reformaturus; nec tamen plures oculos, quam reliquis mortalibus natura dedit, hic in illa ultima regeneratione credendus est habiturus.

C
gratias ille S.
Fidi refert, ac
non diu post
pie moritur,

58 Cumque ergo novi oculi acies cuncta circa se intuens circumpositorum formas jam clare discerneret, antequam in vocem tanti gaudii erumperet, ipse primus omnium ad campanarum funes indomito cursu per gradus solarium præcipitavit, quod in aditu monasterii arcuata maceria h sustentatum jam dicto altari subiciebatur. Quem protinus insequentes ministri, huic officio dediti, nil jam de ostensa cælitus virtute cunctari, universam signorum classem exagitant, pariterque TE DEUM LAUDAMUS omnis chorus divinasque laudes intonant; fit clamor et ineffabile gaudium, cui in rebus humanis nihil æque conferri potest. Ille denique, interjecto parvi temporis spatio, cum tanto gaudio bonoque testimonio ineffabilibus mirabilibus glorificatus

vita metas consequitur, ad illam procul dubio interminabilem vitam translatus, in qua sancta virgo et gloriosissima martyr Fides perenni lætitia fruitur, habes et ibidem Garberti consortium, cujus in hoc sæculo post reparationem mutilati capitis non est passa dissidium. D
59 Hunc ergo secundo itinere, quia exceperat, videre non potui, illum vero antiquiorem Wihbertum, qui cognomen Illuminati ex eventu habuerat, adhuc Dei gratia vidi admodum senem multumque super reditu meo flemem ac dicentem: Nunc reverteris, domine pater, meusque et re et consilio adjutor; ego, jam plenus ævi senioque confectus, scio, me satis non te in hac vita posthac visurum: Deus et S. Fides reddat tibi meritum, qui de longinquo solus hanc curam cepisti, ut virtutes ejus audire ac retinere venires; cujus ego oculos ob dignitatem insignis miraculi terque quaterque deosculatus ei Vale dicens abscessi. Porro si Deus ad Conchas me per suam misericordiam quandoque reducerit, adhuc eodem superstitute, illud jam non habeo tantæ vilitati, nec a pectore alienum, quominus celeberrimis scriptis perpetuæ tradam memoriæ, faciamque cunctis sæculis memorabile. Quidni faciam, cum constat, hanc pessimam ætatem non alibi audisse nos tanto glorificatam miraculo. Sed jam proluxus sermo, ab his, quæ restant, nimia dilatione nos suspendens, maturo claudatur fine.

60 Peregrini quidam, Lemovicensis pagi indigenæ, abeuntes ad S. Fidem, transibant * prope castellum Oëbali i, quod dicitur Torena k, quibus forte fuit obvius quidam ejusdem oppidi municeps, eorum inimicus, Gosbertus nomine, clericus quidem solo cognomine, sed actu terrenus miles, qui, statim inventa causa, redegit omnes in captiorem. Dominus Oëbalus * forte aberat *, cujus conjux tunc, sed mox per divortium ab eodem deserta, donna Beatrix l, hoc audito, mandat militi, ut, si se unquam velit habere benevolam, Romeos m statim abire sinat, nec prorsus unius horæ spatio intra septa municipii detineat coactos. At ille, non audens ex toto dominæ mandatis contraire, Hos, inquit, pro imperio dominæ dimittam, retento hoc solo, qui mihi injuriosior exstitit, quem impunitum abire difficile est; quod si ita sibi non sufficit, noverit non improperaturam *, quod etiam pro S. Fide certus sum nunquam me facturum; et ita, dimissis cæteris, illum unum jubet compedibus constringi, quos rustica lingua bodas n vocat; quorum clavi, martello duriter obtusi, ut inextricabilis illa fieret connexio, ultro franguntur, ipsis etiam frustatim compedibus conquassatis. Denique alteris compedibus mutuo petitis itidem actum est. De tertiis quoque eadem jactura accidit, ut ait: Ut video, S. Fides, nisi astu caveo, meum mihi inimicum vi auferet, verum annitit ego, uti res secus quam autumat, possit evenire.

61 Tunc vero actis chordarum voluminibus illis patrociniis S. Fidis miro modo eximitur.
lacertis in crucem ante pectus constrictis, post hæc utramque palmam, circa collum utrobique circumactam, inter humeros violentissime revincire fecit, sicque subter ascellas regyranibus ligaminibus ventrem crudis nodis coactari, adeo ut ipsius inaudita connexionis modo sic miser constrictus suffocaretur, ut anhelitus gracili spiraculo vix sibi sufficeretur * vita. Cui ita * Lab. sufficere in solitario conclavi clauso duodecim lanceatos ret viros, quos æque vesanæ mentis expertus erat, in-

superstite
etiamnum
Wihberto, de
quo Bernar-
dus nonnulla
addit.

E
sherman, sed
altero

CAP. XIV.
Peregrinus
quidam, inju-
ste compedi-
bus funibus-
que constric-
tus,
* Lab. trans-
ierant
i k
* Lab. Oeba-
lius
* Lab. abierat
l
m

* Lab. impe-
traturam
F
n

illis patrociniis
S. Fidis
miro modo
eximitur.

* Lab. sufficere
ret

A instanter adstare jubet. Qui, si viderent ipsum
 * Lab. illum divina solvi virtute, illico, ne vivus exasisse
 gloriaretur, omnes uno ictu pariter transverberatum
 obruncarent. At post modicum interval-
 lum, ille miserabili adductus angustia, sitiens,
 difficile verbis id exprimere potuit; tanta vin-
 culorum duritia organales fibras obstruxerat.
 Tunc unus, quos dixi, satellitum, petita aqua,
 cum deprimeret illaqueatos sub gutture cubitos,
 ut laxato mento haustum ori ejus aptare posset,
 illa nodorum difficultas sese absolvit ultro, ipsis
 tantum resticulis hærentibus brachiis ipsis,
 quibus fuerant appositæ.

B 62 Ipse vero, sentiens se divinitus solutum,
 et incolomis e carceris elapsus, ad S. Fidem tendit.
 cepit illinc præstrenuus efugere. At illi, statim
 ex præcepto senioris ipsum mucronibus adorsi
 confodere, tanta continuo divina virtutis vi
 obstricti in loco hæserunt, ut nec moveri quidem
 quisquam eorum posset, nec penitus verba ad
 alterutrum dare. Sicque repente angelus Do-
 mini coarctavit, eos, ut aesi lapidea simulachra,
 immobiles permanerent. Unus tantummodo,
 inter suffocationis angustias obscæne interjec-
 tionis dans mugitum, cum grandi difficultate
 in hanc vocem erupit: Vah, jam pergit; cætera,
 fixus immotusque tandiu perstitit, quoad ille
 alter ad domnam Beatricem transfuga sese in
 tuto reciperet. Cui illa in crastinum duces dele-
 gavit, quandiu fines castelli longe excederet,
 tutumque iter carperet, cui erat Petrus vocabu-
 lum. Denique cum sociis ad Conchas attingens
 et pro absolute sua grates inibi Domino persolvens,
 post inde lætus est ad propria reversus,
 ligaminibus relictis in testimonium virtutis,
 que remansisse dixi laxis nodis pendentia bra-
 chii. Anno fere et dimidio post secundam a
 Conchis reversionem accidit mihi certo negotio
 domni Willelmi o, Pictavorum comitis, adire
 curiam, in qua cum domnam Beatricem vide-
 rim, a Richaredo p fratre suo, Rothomagensium
 comite, illuc missam, ardentem ejus colloquium
 aggressus, illico rogitare cœpi super hoc mira-
 culo. Cujus verba, per omnia monachorum
 Conchacensium concordantia, esse poterat probabile
 argumentum, si qui dubitaret in aliis
 etiam mihi ab eisdem narratis.

C ANNOTATA.
 a Aliud hoc de Gerberto, libro 1 Miraculorum
 cap. 2 memorato, miraculum abest ab editione
 Labbeana jam sæpe laudata. Porro ex infra di-
 cendis patebit, illum, tametsi pag. 306 mona-
 chorum præbenda, seu monachorum cibi ac
 potus portione diurna contentus in cœnobio Con-
 chensi Deo servisse dicatur, stricte tamen mona-
 chum non fuisse.
 b De Wilberto illo adis caput 4 libri 1 Mi-
 raculorum a pag. 302.
 c Adi Commentarium num. 90.
 d Burgensis apud Cangium hoc verbo, uti
 etiam apud Bernardum hic, est burgi seu villæ
 clausæ incolæ seu municeps.
 e Inspeciare hoc loco idem sonat, quod, inva-
 dere; utitur autem priori verbo Virgilius, sed
 sensu diverso, lib. 1 Georgic. versu 292 ita ca-
 nens: Ferroque faces inspicat acuto.
 f Terebrare idem quod perforare. Unde tere-
 brata oculi pupilla, necesse fuit, ut non tantum
 videndi facultate privaretur Gerbertus, sed, uti
 Bernardus mox etiam subdit, ut ejusdem oculi,

crassiori veru cuspide perfossi, reliqua pars in
 particulas dissilierit.

g Collitur hic sanctus Archangelus præcipuo
 die 29 Septembris, quo de eo aliisque Angelis a
 decessore nostro P. Stillingo fuso actum est.

h Per arcuatam maceriam Bernardus forni-
 cem indicat.

i Oëbalus ille idem est, qui in Chronico Gau-
 fredii, Prioris Vosiensis, tom. II Novæ Bibliō-
 thecæ Mss. pag. 290 Eholus vocatur. Fuit Gul-
 pherii de Turribus, Archambaldi et Cambæ
 Putridæ cognominatæ filius, genuitque Archam-
 baldum, cujus matre legitima (hanc Bernardus
 Beatricem vocat) adhuc vivente, non legitime
 aliam duxit, de qua genuit Guillelmum et Ro-
 bertum. Hic Oëbalus castrum de Torena, quod
 pater suus, teste laudato Gaufrido, acquisivisse
 dicitur, Guillelmo filio cum consensu Archam-
 baldi postmodum dedit. Plura de eo curiosus le-
 ctor cit. pag. 290 videat.

k Labbeus cap. 44 Torennam vocat. De hoc
 autem castro multa tradit Valesius in Notitia
 Galliarum pag. 337, unde nonnulla huc tran-
 scribo. Toriana, inquit seu Turenne, castrum est
 veterimum, vicecomitatus titulo insigne, cujus
 mentio fit in veteribus nostris Annalibus, atque
 etiam apud Eginhardum in rebus gestis Pippini,
 Francorum regis, in anno Christi 817. Et
 post nonnulla subdit: TORINNA ergo primum
 dicta est sincero nomine ante annos 900;
 postea TORENA, i in e mutato; deinde TORENA,
 sublata n littera; ac demum TURENA, ex quo
 vocabulo factum est vulgare nomen TURENE:
 quod est castrum summo monti impositum. To-
 rinensem autem vicecomitatum partem agri Le-
 movicini, Cadurcini et Petrocorici obtinere, atque
 a Sarlato, Petrocoriorum urbe, usque ad Novum
 Vicum (Gallice Neuvic) leucas Francicas am-
 plius 30 in longitudinem patere, ibidem laudatus
 Valesius scribit.

l Beatrix illa infra dicitur Richaredi seu Ri-
 chardi, nempe II hujus nominis Rotomagensium
 comitis, soror.

m Adis dicta de hac voce pag. 305 in An-
 notatis lit. d.

n Vide Annotata pag. 315 lit. f. Per rusti-
 cam autem linguam hic intelligi debet vulgare
 Francorum tum temporis idioma; de cujus a
 Latina lingua distinctione vide Cangium in Præ-
 fatione ad Glossarium suum num. 13, et Anno-
 tata in Vitam S. Bergeisi tom. I Octobris pag. 523
 lit. u.

o Est is Willelmus IV, Pictavensis comes et
 dux Aquitanie, Ferabrachia dictus, qui Fulber-
 tum, Carnotatum episcopum, Bernardi nostri
 olim magistrum, impense coluit ac dilexit. De eo
 consulat curiosus lector tomum X Scriptorum
 Rerum Gallicarum locis vix non innumeris.

p Richaredus ille est Richardus, Normanno-
 rum princeps, ad quem Fulbertus, Carnotensis
 episcopus, supra plus semel laudatus, epistolam
 dedit, quam videsis tom. X Scriptorum Rerum
 Gallicarum pag. 451.

AUCTORE
 BERNARDO.